

עפ"י ספר התודעה

מעניני חג הפסח

לפניכם קטעים מספר התודעה, ושאלות להבהרה לצידם. עיינו

פרשת החודש

חכמים תקנו להם לישראל ששבת שמברכין בה חודש ניסן, או חל בה ראש חודש ניסן, יהיו קוראין בתורה מלבד פרשת השבוע גם בפרשת החודש הזה לכם שבסדר "בא אל פרעה", מספר שמות.
טעם שתקנו לשנות בשבת של ראש חודש ניסן (או בשבת שלפניו) ולהוסיף בה קריאה מענין היום, מפני חשיבותו של ניסן שהוא ראש לכל החודשים ומלך עליהם (החודש הזה לכם - לכם אותיות מלך) ומצוה לקדש אותו יותר מכל שאר החודשים לכך מכריזין עליו לקדשו ברבים בשבת שהיא יום כינוס ואסיפה בבתי כנסיות, על ידי קריאה זו בתורה וההפטרה בנביא.
ואין קריאה זו הקידוש של החודש, שאין קידוש החודש אלא בבית דין מומחין בזמן שהיתה נוהגת סמיכה בישראל, ועל ידי עדים שראו את הירח החדש. אבל יש בזה משום תוספת קידוש על ידי ההכרזה בפומבי שעושים לניסן יותר מלחדשים אחרים. ועוד, שעל ידי קריאה זו שמודיעים לעם על כניסת ניסן מזכירים להם שחג הפסח קרוב לבוא ויכינו עצמם לעלות לרגל. לפי שחמורה מצות עליה לרגל בחג הפסח משאר הרגלים, שיש בה מצות הקרבת הפסח, והקרבת הפסח היא מצוה שיש בה כרת ועוד שקרבות היחיד שבשאר הרגלים יש להן תשלומין כל שבעה, ופסח אין לו תשלומין.

סכמו את טעם הקריאה של פרשת החודש:

1. _____
2. _____

חומר חמץ משאר איסורים

הואיל והחמירה תורה בחמץ יותר מבכל שאר המאכלות האסורים, שחייבה להשביתו קודם הפסח, והזהירה עליו בבל יראה ובל ימצא בפסח, ואסרתו בהנאה, וענשה על אכילתו עונש כרת החמור, וכן אמרו חכמים חמץ אסור במשהו - לפיכך ישראל החרדים על המצוות ויראים מן החטא קבלו על עצמם חומרות יתרות בפסח כדי להרחיק עצמם מחשש חמץ.
ואסור לזלזל חלילה בשום מנהג של חומרא שנהגו ישראל באיזה מקום יותר משאר המקומות בדברים הנוגעים לפסח שמנהג ישראל תורה, אפילו אינו נוגע לאיסור חמור של חמץ, וכל שכן בפסח. ואפילו יחיד שנהג חומרא יתרה בדבר של פסח - אין גוערין בו אלא יעשה כמנהגו ואפילו בדבר שחשש האיסור בו הוא רחוק מאד.
בוא וראה: אין לך מידה יפה מאהבת הבריות ואמרו חכמים גדולה לגימה שמקרבת את הרחוקים וכו' וכל הנהנה מחברו - אוהבו, וכל המדיר הנאה מחברו אין רוח חכמים נוחה הימנו, ואילו בפסח נהגו רבים וכן שלמים שאין מערבים סעודותיהם זה בזה ואין שואלין ואין משאילין כליהם זה לזה, ואפילו כולם יראים וכולם מדקדקים במצוות הרבה מאד. ואמרו חכמים שהאוחזים במנהג זה אין מוחים בידם ואין בו משום יוהרא וכל כך למה? משום חומרת הפסח ומצוותיו והלכותיו.

איסור חמץ חמור משאר המאכלות האסורים בפרטים הבאים:

1. בזמן - _____
  2. מלבד האכילה אסורים גם _____ בפסח.
  3. וכן נאסר ב _____ גם לאחר הפסח.
  4. עונש חמור - _____
  5. שיעור האיסור מצומצם - _____
- מכך נובעות חומרות רבות לזהירות מחמץ, עד כדי כך שנהגו שאין מערבים סעודות זה בזה.
חומרה זו עומדת בניגוד לדברי חז"ל:

1. _____
2. _____

אך אין מוחים בנהגים חומרה זו משום חומרת הפסח.

אלו דברים המותרים עפ"י ההלכה, לא נאכלים בביתכם? בררו גם את טעם הדבר

שבת הגדול

ניסים גדולים נעשו להם לישראל באותה השבת. שבאותו היום לקחו כל אחד מישראל שה לפסחו וקשרו בכרעי המטה, והמצרים ראו את הדבר ושאלו: למה זה לכם? ובני ישראל השיבו: לשחטו לקרבן פסח כמצות ה' עלינו. והיו המצריים שינייהם קהות על ששוחטים את אלהיהם ולא יכלו להגיד להם דבר. ועוד כמה ניסים היו שם בענין הזה, לפיכך קורין לה שבת הגדול - על שם הניסים הגדולים.

מדוע נקראת שבת לפני פסח "שבת הגדול"?

יש טעמים נוספים, קראו אותם וכתבו לצד כל טעם מהי הגדולה בשבת זו:

- לפי שבשבת זו נכנסו בה ישראל למצוות ונצטוו בה כל ישראל מצוה ראשונה: בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה וגוי וכדרך שקורין לקטן משעה שהוא נכנס למצוות גדול, וכמו שאמרו גדול המצווה ועושה. שכשהיו ישראל במצרים שאל משה מפרעה יום אחד של מנוחה ותפס לו יום שבת, מכל מקום בכל מוצאי שבת תיכף היו יוצאים ממנוחה ועונג ליגיעה ועינוי. אבל בשבת הזה לא חזרו להשתעבד לכך נקרא שבת הגדול.

- במסורת החכמים, מה שכתוב בתורה "וספרתם לכם ממחרת השבת", הכוונה למוצאי יום טוב הראשון של פסח, שאז מתחילים ימי ספירת העומר, שכן יום טוב ראשון של פסח נקרא שבת. ואילו הצדוקים מכחישים מסורת זו ואומרים ממחרת השבת - שבת ממש, וכדי להוציא מלבם של צדוקים קראו לשבת שלפני יום טוב הראשון "שבת הגדול", לומר שמיד אחריה באה עוד שבת, היינו יום טוב ראשון, אלא שזו שבייתה גדולה יותר.

- שמפטרירם בה הפטרה "וערבה" מספר מלאכי וגומרים את ההפטרה בפסוק של גאולה "הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא" והנה תיבת "הגדול" הוא סיום כל דברי הנביאים ונחמותיהם (חוץ מתיבת "והנורא" שאין רוצים לקרוא על שמה מטעם מובן) ולכן קוראים את השבת על שם "הגדול" הזה, וכמו שקוראים שבת "חזון", שבת "נחמו", שבת "שובה", על שם תיבה זו שנזכרה בהפטרה של אותה שבת.

- שבשבת הזה היו מתקבצים קהילות גדולות כדי לשמוע הלכות הפסח ולכן קראוהו שבת הגדול - לשמוע הלכות גדולות

- שהרב - גדול העיר - דורש בה נקרא שבת הגדול, כלומר שבת של הגדול

- בספר הפרדס לרש"י מובא טעם נוסף בשם רבנו יצחק יוסקונטו מארץ הגר:

לפי שמאחרים העם בשבת שלפני הפסח, לשמוע הדרשה עד אחר חצות סמוך למנחה עד שדורשין שם הלכות ביעור חמץ והלכות שמירת המצות וכי' ומושך הרבה והעם אינם נפטרין לבתייהן עד שישמעו את הכל וכי' ומפני משך זה נראה בעיניהם היום גדול וארוך יותר מדי מיום אחר ועל כן קראו לשבת זו שבת הגדול.

- ועוד אמרו כי משעה שנעשו ישראל בני חורין נתגדלה גם השבת שקבלה בן זוגה - בני ישראל שהיו משועבדים קודם לכן. וכמו שאמרו חז"ל: אמרה שבת לפני הקדוש ברוך הוא לכולן יש בן זוג ולי אין בן זוג! אמר לה הקדוש ברוך הוא כנסת ישראל היא בן זוגך ומשקבלה בן זוגה נעשה השבת גדול.

מנהגים לשבת הגדול

1. מנהג הדרשה - כפי שהוזכר בטעמים לכינוי השם "שבת הגדול" ע"י

2. קראו את הקטע הבא ומצאו את המנהג השני:

פוסקים לומר ברכי נפשי וט"ו שיר המעלות שאומרים כל שבתות החורף במנחה ואומרים בשבת הגדול ההגדה של פסח מ"עבדים היינו" עד "לכפר על כל עוונותינו" לפי שבשבת הגדול היתה תחילת הגאולה.

ויש נותנים גם טעם למנהג זה: כדי להרגיל את הנערים בהגדה של פסח ולקיים בהם המצוה של והגדת לבנך בליל הפסח. ואין מנהג זה נהוג אצל הספרדים וכן גם הגר"א לא היה נוהג לומר הגדה בשבת הגדול.

והנהוגים כך, נותנים עוד טעם לאמירת ההגדה ביום השבת שלפני פסח: כדי שתהא ההגדה שגורה בפיו, ואם יחול ליל פסח בשבת יוכל לקרוא ההגדה לאור הנר אפילו ביחיד ולא יהיה צריך לחשוש שמא יטה את הנר.

ליל שמורים

המקור: התורה קראה ללילה זה ליל שימורים שתי פעמים בפסוק אחד, שנאמר (שמות יב) "ליל שמורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שמורים לכל בני ישראל לדורותם".

הדגישו בפסוק פעמיים את המילה "שמורים"

מדוע נקרא כך הלילה?

1. ליל שמורים - לילי צפייה והמתנה - שהיה הקב"ה שומר ומצפה ללילה זה לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים.

- מי שמר - חיכה וציפה ללילה זה? _____
2. ליל שימורים - לילה המשומר מן המזיקין -
ממה נשמרים בזה הלילה? _____ מי שומר? _____ ולכן: _____
3. ליל שמורים - לילה שאין בו שינה - כטעם שומרי החומות שלא יישנו רק יודו ויספרו גבורות ה' בצאתם ממצרים וככה רמזו ז"ל: עד שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית". (אב"ע וחזקוני)
ממה נשמרים בזה הלילה? _____ מי? _____
וע"י כך מה שומרים? _____ מי? _____
4. ליל שמורים - המשומר לגאולה העתידה -
מצאתי במגילת סתרים: ראיתי מרבנא אלוף אבא - לא היה סוגר דלתי הבית אשר אנו יושבין בו כלל מעידנא ועד עתה כך מנהגנו ודלתות הבית פתוחות, וכשיבוא אליהו נצא לקראתו במהרה בלא עיכוב. ואמרינן: בפסח עתידין ליגאל, שנאמר ליל שמורים הוא לה' - ליל המשומר ובא מששת ימי בראשית.
עכ"פ לא ינעול הדלת בבריה חזק ובמקום דשכיח היוקא לא סמכינן אניסא. (מג"א בשם מהר"ל)
מי שומר ומייעד הלילה לגאולה? _____
ולכן מה עושים? _____
עפ"י הנ"ל נבין מדוע נקרא הלילה "שמורים" ולא: _____ ע"ש: _____
- בפסוק כתוב פעמיים שמורים, שמשמעו 4 דברים שנשמרו והם: ליל בריאת העולם, ליל ברית בין הבתרים, ליל יציאת מצרים והלילה שבו יגאלו בעתיד "תאיר כאור יום חשכת לילה"**

ליל הסדר

תפילת ערבית - כערבית של חג, אך בתוספת נכבדה - הלל.

מדוע? הדגישו בקטע הבא את שני הטעמים לקריאת הלל בליל זה.

ואולם ההכר הגדול ביותר הוא ההלל שאומרים באותו הלילה (ובחז"ל - גם בליל שני) גם בבית הכנסת לפי מנהג רוב ישראל בתפוצותיו, מה שאין עושים כן בכל השנה. לפי שאין קוראים את ההלל אלא ביום ואולם 1. אותו הלילה - כיום יאיר, וקוראים בו הלל שלם בברכה תחילה וסוף. וכבר נזכר מנהג זה במסכת סופרים ואומרים את ההלל הזה בשמחה עצומה ובנעימה של רינה ושירה כדי לקיים מה שנאמר ונרוממה שמו יחדו.

ואף על פי שכמה מגדולי הפוסקים חולקים בדבר נהגו רוב ישראל לקרא את ההלל בליל התקדש חג בציבור ובברכה תחילה וסוף. וטעם המנהג 2. כדי לפטור בברכה זו את ההלל שכל אדם אומר על שלחנו בבית עם סדר הלילה. ולמה אמרו לפטור בברכה זו שבבית הכנסת את ההלל שעל שלחנו ולא אמרו לברך לכתחילה על ההלל שעל הסדר, והלא זה עיקר ההלל ולא זה שבבית הכנסת? אלא לפי שההלל שאומרים בתוך ההגדרה כחלק מן ההגדה וסיפור יציאת מצרים נחשב. ולא תקנו חכמים לברך על מצוה זו של סיפור יציאת מצרים.

לפיכך חייב כל אדם להשתדל לטהר את לבבו קודם הסדר שהוא בא לערוך עתה. וכשלבנו יהיה פנוי גם אזינו תשמענה את שירת לילה זה וכל לבו ובשרו ירננו אל אל חי.

כתוב בספר שלי"ה הקדוש וזו לשונו: אחר התפילה יחזור לביתו ויתנהג הוא ואשתו כמלך ומלכה ובני ביתו כבני שרים ויכינו כלי כסף וכלי זהב בגדי משי ורקמה מכל מה שחננם ה' והכל כדי להראות לכל שמחת לבו בחסדו של מקום.
קדושת לילה זה וכל הדינים הנוהגים בו קדושה רבה מאד כי אז בחר בנו השם יתברך מכל העמים וקדשנו במצוותיו על כן ראוי לאדם להיות נזהר שלא ידבר בלילה זה שום שיחה משיחות חולין ויזהיר לבני ביתו על זה ולא יהיו נפרדים מדבקות השי"ת רק יתעסקו במצוות הלילה ובסיפורי ניסי מצרים ולפרסמם לבני ביתו.

"הלבבות נמשכים אחר המעשים" - ולכן מה עושים כדרך מלכות? _____

אף על פי שאמרו מצוה להתנאות בלילה הזה בבגדי יקר של משי ורקמה יפים, נהגו בקהילות אשכנזי שראש המסובים לובש בגד לבן חלק. יש אומרים טעם למנהג הזה, לפי שבגד לבן הוא לבוש המתים, ובא להזכיר גם אבלות ושלא יבוא להתגאות יותר מדי וכדרך

שאמרו הטעם לאכול בליל הפסח ביצים שהוא מאכל אבלים ולהזכיר חורבן בית המקדש באב ושחל תמיד ביום שחל בו ראשון של פסח.

ואחרים חולקים על הטעם הזה ואומרים: אדרבא, בגד לבן חלק הוא מלבושו של הכהן הגדול בשעה שנכנס לפני ולפנים ואף בלילה זה כל סדר עבודה המקודש הזה הוא ככהן גדול בשעת עבודה. מנהג זה של לבישת בגד לבן בליל הסדר אינו נהוג בקהילות ספרד.

שיר השירים

מנהג ישראל לומר שיר השירים בלילי פסח, אחר כל סדר הלילה ואיתא במסכת סופרים שמחלקין אותו לשני לילות החג (לבני הגלויות שיש להם יום טוב שני) ואולם כבר פשט המנהג שאומרים אותו כולו בלילה הראשון (ובחול"ל, גם בלילה השני). וכן קוראים שיר השירים בציבור, כמנהג אשכנזי בלבד, בשבת חול המועד פסח לפני קריאת התורה. יש נוהגים לקרוא מתוך מגילה כתובה על הקלף, והקורא מברך עליה שתי ברכות: על מקרא מגילה ושהחינו. ויש נוהגים לקרוא מתוך החומש וכל הקהל קוראים בלי ברכה.

מן הטעמים לקריאת שיר השירים בפסח - כתוב במחזור ויטרי, משום שנאמר בשיר השירים "לססתי ברכבי פרעה דמיתך רעיתי", וכל הענין מדבר בארבע גלויות ובגאולתם של ישראל מכל הגלויות וכן אמרו בזהר הקדוש ששיר השירים כולל כל התורה, סיפור גלות מצרים וגאולתם של ישראל ממצרים ומכל האומות, הרי שהקריאה בשיר השירים מעין סיפור יציאת מצרים שהיא מצוה בלילה זה.

ועוד טעם: משום שזמן הפסח, עת דודים לקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל שכרת עם ברית ארוסין ביציאת מצרים וענין זה הוא עיקר משלו של שיר השירים.

מנהג לומר שיר השירים ב:

- א- _____
- ב- _____
- והטעם לכך - _____
- א - _____
- ב - _____

ברכת הטל

בפסח מפסיקין מלהתפלל על הגשמים, לפי שהגשמים בימות החמה - סימן קללה הם לעולם. שעת הקציר הגיעה והגשמים מרקיבין את התבואה שבשדות, ומתפללין על טללי ברכה שירדו על השדות. ויום ראשון של פסח מוכן לטללי ברכה מששת ימי בראשית. לכך, מיום זה ואילך עד שמיני עצרת של חג, אין אומרים בברכה שניה מתפילת העמידה "משיב הרוח ומוריד הגשם" אלא אומר במקומו "מוריד הטל" או אינו אומר כלום, הכל כמנהג שנהגו באותו מקום.

וכן מראשון של חול המועד אינו אומר בברכת "ברך עלינו" שבתפילת החול "ותן טל ומטר" אלא אומר "ותן ברכה" ואולם הספרדים, יש להם שתי נוסחאות בברכת השנים: בחורף אומרים "ברך עלינו" עם "ותן טל ומטר לברכה" שבתוכה ומראשון של חול המועד פסח אומרים "ברכנו" ומתפללים על טללי רצון וברכה ואין מזכירין מטר.

בזמן חז"ל היו אנשים שלא נהגו להגיע לבית הכנסת בלילות, מפני שבת הכנסת היו מחוץ לעיר ואנשים פחדו ללכת לשם בלילה. מה הקשר בין עובדה זו להלכה הקובעת כי שינוי הנוסח בברכות בשמו"ע לא יחול מתפילת ערבית?

_____